

Uviljen til å redde liv

Sivert Straume
psykolog

Kristian Utrimark

Rekkevidden av psykologers kjøpekraft er enorm målt i menneskeliv. Er det ikke opplagt hvordan vi bør bruke den?

I **studietiden** hadde jeg en pussig opplevelse. Jeg hadde oppdaget at jeg hadde 20 000 kroner mer på en konto enn det jeg trodde. Økonomien var under kontroll, og jeg trengte ikke disse pengene til noe spesielt. Jeg funderte på hva jeg skulle gjøre med dem. Skulle jeg kjøpe en av de nye, stilige flatskjermene, kanskje? Jeg slo det fra meg. Tross alt så jeg nesten ikke på TV.

Dette var i 2004. En tsunami skyllet over Sørøst-Asia og drepte hundretusener. FNs høykommissær for flyktninger uttalte: «Lokalbefolkningen trenger umiddelbart leveranser av matvarer og annen nødhjelp. Tallene og behovene er absolutt overveldende» (Øverbye, 2004). Jeg hadde vondt av ofrene. Da kom tanken: Jeg kunne jo gi bort disse pengene til innsamlingsaksjonen. De ville redde liv.

Man skulle tro jeg ble glad. Jeg ønsket jo de flodbølgerammede vel, og her kunne jeg bidra med midler som jeg for et øyeblikk siden ikke brydde meg så veldig mye om. Tanken på å gjøre et tullete kjøp hadde ikke skremt meg. Det var tross alt penger jeg ikke hadde regnet med.

Den store urettferdigheten er at barn drukner for våre tørre skos skyld

Likevel kjente jeg umiddelbart en motvilje mot å gi dem bort. Jeg så for meg at disse pengene kom jeg til å savne en dag. Var det en frykt for å være uansvarlig jeg kjente? Uviljen min i dette øyeblikket har undret meg siden.

Muligheten til å redde liv ligger også i dag rett foran oss. Gir man penger via gieffektivt.no, kan man være trygg på at de tildeles organisasjoner som kan dokumentere kostnadseffektiv, virksom hjelp. Å hindre at ett barn dør av malaria, kan koste om lag 40 000 kroner, ifølge evidensbaserte overslag (Give Well, 2022).

40 000 kroner er ikke småpenger, og det er mye å be om. Men hvordan stiller det seg om vi tar inn over oss hva som ligger i den andre vektskålen? Ett barn som kan få leve likevel, mange flere som spares for alvorlig sykdom, og familier som slipper å sørge. Legg til at det blir økonomisk vekst i områder der barna beskyttes. Er det ikke egentlig et røverkjøp?

Gjennom studietiden ville jeg forstå hvorfor vi lot slike muligheter gå fra oss. Alle forutsetninger for et sterkt humanitært engasjement skulle være på plass i de fleste av oss: humanistiske verdier om likeverd, tro på at humanitære organisasjoner kan omsette penger til effektiv nødhjelp, og erkjennelsen av at vi i global sammenheng er veldig rike. Jeg antok at vi bare ikke hadde dvelt ved alle disse kognisjonene samtidig. Om vi bare gjorde det, ville det være som å tenne en fyrstikk i et fyrverkerilager. Vi ville umiddelbart gjøre det til vårt fremste mål å utrydde verdens fattigdom. Jeg trodde for eksempel at fagforeninger ville synes det var en god ide å stille knallharde krav i lønnsforhandlinger, for så å la hele lønnsøkningen tilfalle humanitære formål.

Jeg er hakket mindre naiv nå.

Solidaritet var jo utgangspunktet for dem. Når deres medlemmer i alt vesentlig hadde fått dekket sine materielle behov og mer til, så var det vel på tide å løfte opp de aller fattigste? En medstudent forsøkte å forklare meg at dette hadde nok liten sjanse for å slå an i Psykologforeningen. Jeg forsto ham ikke. Rekkevidden av psykologers kjøpekraft var jo enorm, målt i menneskeliv. Var det ikke opplagt hvordan vi burde bruke den?

Jeg kan undre meg over naiviteten min den gang. Hvorfor skulle psykologene kjenne seg særlig kallet? Hvor er sakligheten i å peke på én gruppe fremfor en annen? Burde ikke alle trå til samtidig, slik at hjelpebyrden ble fordelt? Eller burde ikke de styrtrike gå foran?

Jo, det burde de. Men likevel lider mennesker unødvendig død med deg og meg som passive tilskuere. Mer enn noen burde psykologer være oppmerksomme på den sosialpsykologiske fellen i å tro at vi er fritatt for ansvar bare fordi det også er andre vitner til ulykken. De ekstremt fattige er vår Kitty Genovese (Wikipedia). De har skreket sin nød i nabolaget vårt helt siden Peter Singer i 1972 publiserte essayet «Famine, affluence and morality» (Singer, 1972). Der pekte han på våre muligheter til å hjelpe verdens nødstedte og ansvaret som følger med. Han sammenlignet måten vi forholder oss til dette på, med det å unnlate å hjelpe et druknende barn av den grunn at det er ubeleilig når en er på vei til jobb og har på seg nye sko som ikke må bli våte.

Rekkevidden av Singers resonnement er overveldende, for det fins langt flere enn ett barn som drukner. De 40 000 som det koster å redde et liv, har jeg, og kanskje du også. De neste 40 000 kronene vil også redde et liv, og de neste.

Vi kommer aldri til å gi nok til at det løser vårt moralske dilemma

Rekken av druknende barn tar ikke slutt, selv om vi gir bort alt vi har. Vi kommer aldri til å gi nok til at det løser vårt moralske dilemma: redde liv eller unne oss selv luksus. Kanskje er det like godt å gi opp før vi har begynt. Er dette forklaringen på at nordmenns gjennomsnittlige årlige gaver til internasjonal bistand stopper på 300 kroner? (Sivesind, 2016) Er det forklaringen på uviljen min til å hjelpe de flodbølgerammede i 2004?

Når hjelpebyrden er så enorm, er det urettferdig om psykologer skulle ta en større del av den enn andre. Men det er bare den lille urettferdigheten. Den store urettferdigheten er at barn drukner for våre tørre skos skyld – at barn dør av malaria når vi kunne reddet dem til prisen av en rimelig salong, en liten kjøkkenoppgradering eller en feriereise.

Jeg er hakket mindre naiv nå. Jeg tror ikke at en påminnelse om at vi enkelt kan redde liv, vil gjøre at psykologstanden reiser seg og tar ansvar. Men jeg synes det er et rimelig krav til menneskekjennerprofesjonen at den skal ta jobben med å forklare hvorfor hverken vi eller andre gjør det. Peter Singer (2019) har pekt på noen mulige psykologiske faktorer: ansvarsoppløsning, parokialisme, at ofrene er uidentifiserte, at det synes nytteløst, og at det kjennes urettferdig å skulle bidra mer enn andre. Finnes det psykologer som kan supplere ham, eller skal vi anta at en aldrende filosof har funnet alt som er å finne?

«**Den som redder** et liv, redder hele verden», lød anerkjennelsen Oskar Schindler fikk av jødene han hadde reddet fra holocaust. Kanskje er det tid for et øyeblikks introspeksjon der du observerer motforestillingene dine mot å benytte denne muligheten, som du har akkurat her og nå.

Referanser

- Give Well Charity Research (2022). GiveWell cost-effectiveness analysis — version 5. https://docs.google.com/spreadsheets/d/1tytvmV_32H8XGGRJlUzRDTKTHrdevPIY...
- Singer, P. (2019). 10th anniversary edition: The life you can save: How to do your part to end world poverty. Random House.
- Singer, P. (1972). Famine, Affluence and Morality. *Philosophy and Public Affairs*, 1. Reprinted in: Singer, P. (2016). *Famine, Affluence, and Morality*. Oxford University.
- Sivesind, K. H. (2016). Kunnskapsoversikt: Private bidrag til frivillig sektor i Norge. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. <https://www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn/publikasjoner/hovedfunn/a4...>
- Wikipedia (2023, 8. februar). The Murder of Kitty Genovese. https://en.wikipedia.org/wiki/Murder_of_Kitty_Genovese
- Øverbye, M. (2004, 30. desember). Før og etter tsunamiene. VG. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/1kPl2J/foer-og-etter-tsunamiene>